

2.3. Соціальна філософія та філософія історії

Моргун О.А.

кандидат філософських наук, доцент

Криворізький національний університет

м.Кривий Ріг, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В демократичних суспільствах із розвинутою громадянською культурою все більш жорстким стає суспільний контроль за діяльністю держави. У західних суспільних системах розвинутої демократії добре відомий закон відповідності свободи волі громадян і громадянських організацій або «сили громадянської волі». Подібна «громадянська свобода волі» залежить від ефективності впливу великих об'ємів інформації на суспільство. Якщо в суспільстві відсутній відповідний рівень громадянської свободи волі, то настає інформаційний колапс.

Це стимулює розвиток відповідної громадянської інфраструктури у вигляді громадянських організацій та інститутів, що спроможні здійснити контроль за свавіллям і зловживанням державних чиновників. Ф.Хайек назвав їх громадянськими «інститутами свободи» і одним із перших поставив питання про такі «інститути свободи», які здатні забезпечити «творчий потенціал вільної цивілізації» [1]. Таким чином по суті виникає проблема соціокультурного регулювання громадянських процесів у сучасному суспільстві.

Ф.Хайек вважав, що нова суспільна система та її громадянські інститути, мають бути такими, щоб «підвищення ролі інтелектуальної свободи» не здійснювалося «за рахунок зниження ролі свободи дії». Бо коли «ми можемо відстежувати інтелектуальні процеси, то приводить до нової ідеї, тому навряд чи ми зможемо колись відновити послідовність і комбінацію обставин, які не призвели до надбання очевидних знань; ми навряд чи зможемо колись відновити придатні звички та майстерність, використані шанси та можливості» за діяння

«активних сил» для суспільних перетворень. Тому Ф.Хайек писав, що наші зусилля щодо розуміння цієї частини процесу зводяться тільки до того, щоб на спрощеній моделі показати типи активних сил і вказати радше на загальний принцип, а не на специфічний характер впливів» [1, с. 41-42]. На його думку, подібні «типи активних сил» не повинні виводити суспільство з рівноваги, навпаки – сприяти стабілізації соціальних процесів, навіть коли в ньому йдуть трансформаційні зміни, дотримуватися таких «загальних демократичних принципів» як «свобода, розум і традиція», «відповідальність і свобода», «рівність, цінності і заслуги», «влада більшості» [1, с. 61, 77, 91, 108]. Подібна збалансованість і рівновага є нормою «здорового суспільства» зі «здоровою економікою», хоча при трансформаційних процесах у суспільстві, за Й.Шумпетером, цією нормою є, навпаки, «динамічна нерівновага», що виникає в разі дій суб'єктів, які ці зміни ініціювали. В системі традиційних інститутів капіталізму, за О.Вільямсоном, що переживають постіндустріальні інституціональні зміни і трансформації, провідну роль повинні відігравати «людські ресурси», а також весь комплекс соціально-договірних відносин, який пов'язаний із використанням цих ресурсів. Це новий тип соціал-договірних відношень: «людина як учасник договору», «управління договірними відношеннями», «вертикальна інтеграція» сучасної корпорації та всього суспільства, «організація робочої сили», корпоративне управління, антимонопольне законодавство тощо [2, с. 43, 68, 84, 241, 276, 300, 329]. Але подібна регулятивна практика не виходить за межі інструментальної побудови «ефективної комунікації», орієнтованої на «побудову і підтримку ефективних відносин», з метою досягти «центральної ідентичності» в технокапіталістичній корпорації шляхом застосування психологічних засобів, наприклад нейропсихічного програмування [3, с. 239-240]. Створюються і спеціальні інформаційні технології з маніпулювання діями громадськості, її суспільною думкою та свідомістю. За своєю суттю це антигуманістичний шлях соціальної адаптації до якісно нових процесів в суспільстві.

У подібному відношенні глибоко правий у своєму соціально-філософському висновку Ю.Хабермас: для реалізації перспектив нового комунікативного співтовариства людей необхідна докорінна трансформація існуючої соціальної системи «технокапіталізму» і «технокультури», формування відкритого «життєвого світу» людей не в техногенному, а в культурно-інформаційному полі їхнього буття. Воно в своєму розвитку повинно перетворюватися на відкриту «світ-систему», за уявленням І.Валлерштейна, на основі геополітичної «взаємодії економіки, соціальної структури і геокультури» [4, с. 97]. В цьому відношенні симптоматичними є перші спроби перетворити інформацію, комп'ютерні мережі, телекомунікаційні зв'язки у «відкритий ресурс» для суспільства. Характерна у цьому відношенні спроба розробника програми Linux Л.Торвальдса зробити інформацію, що вільно поширюється через електронні мережі, загальнодоступною, безкоштовною, відкритою для розповсюдження й удосконалення. Торвальдс-«АнтиГейтс» пропонує перетворити до «відкритого ресурсу» все, що створювалося в процесі колективної творчості у вигляді колективних проєктів. Тобто все, що є творінням колективних комунікацій, соціогуманітарним продуктом людських інтеракцій [5]. Проте подібна «проста філософія» залишається десь на периферійних «окраїнах програмістської свідомості» в умовах технокапіталістичної реальності. І, якщо ми говоримо про створення в Україні відкритої суспільної системи в межах Великого світового соціуму («надвелика система»), то тут необхідно покладатися на самоорганізацію як рушійну силу еволюції, на синергетику суспільних процесів, «методологічні можливості синергетичної Картини світу», в центрі якої стоїть Людина творча (*homo sapiens sapiens*), творча особистість, що формо утворює себе і суспільство [6, с. 9, 127]. Для подібних змін повинні свої цілі, об'єкт і предмет вивчення: постіндустріальна суспільна система і процеси, що в ній відбуваються. Це й розвиток на перспективу громадянських суспільних відносин, інститутів суспільної інтеграції та громадянської самоорганізації, демократичної культури європейського типу і правової державності громадянської демократії. Фактичне ствердження справжній «інститутів

свободи» з творчим потенціалом «вільної цивілізації» і громадянської культури може відбутися тільки через розвиток суспільних відносин інтерактивної соціальної комунікації і відповідним їм соціокомунікативних інститутів культурно-інформаційного типу [7, с. 425].

Соціокультурне регулювання трансформаційних процесів в сучасному суспільстві перш за все повинно бути зорієнтоване на зміну самої парадигми суспільного спілкування. У такому спілкуванні «ми починаємо розуміти знання як комунікативно опосередковане, раціональність втрачає здатність бути орієнтиром для оцінки учасників інтеракцій, починає орієнтуватися на домагання дійсності, які накладаються як інтерсуб'єктивне визнання». Спілкування набуває особливої «процедурної раціональності», в ньому спостерігається «рівноправний зв'язок різних форм орієнтації» на підвалинах «різних засобів прагматичної логіки аргументації» [8, с. 306]. На перший план виходить сама «мова спілкування», «мовні дії» мовлення (мовленнєві впливи), здійснюється перехід аналітичних суджень до їх комунікативного використання при спілкуванні (задля когнітивного обміну інформацією). В ньому «ми залишаємо аналітичний рівень суджень і речень та продовжуємо аналіз мовленнєвих дій у площині комунікативного використання «прикладок» у трьох «фундаментальних функціях мовлення» [8, с. 307]. Тобто перед нами представлена корінна суб'єкт-об'єктна соціокультурна трансформація в суспільстві, що потребує не тільки нового управлінського мислення і нових методів суспільного управління, але й докорінної зміни управлінського дискурсу в поняттях «соціокомунікативного партнерства». Інноваційні розробки в цьому напрямку свідчать, що в системі сучасного суспільного управління потрібна наявність спеціальних соціокультурних «комунікативних кластерів». Перш за все це «фразеологічні кластери» семантичного розуміння і досягнення взаємної позитивної поведінки інтерсуб'єктів [9, с. 58-59]. Тим самим формується зовсім новий комунікативний і громадянський дискурс у суспільній управлінській системі, а з цим – культура громадянської демократії управління суспільством і суспільними трансформаційними процесами. Дискурсивний механізм

суспільного спілкування, або суспільний комунікативний дискурс, на основі якого можна здійснювати певні управлінські дії щодо соціокультурної регуляції трансформаційних процесів у суспільстві подано таким чином:

- Механізм комунікативно-інформаційного обміну в суспільстві з регуляції цінносних виборів, смислів і значень, комунікативного досвіду і знання, когнітивних практик, форм і способів творчої самореалізації. Наприклад, способи і види творчої самореалізації в суспільстві дедалі набувають вигляду «когнітивного креативу» в разі суспільної «когнітивної трансформації» в її «гуманістичному вимірі»;

- Механізм «комунікативної раціональності» суспільства, що дозволяє йому перетворитися на «інтелектуальне суспільство», здатного до соціокультурної регуляції. За М.Фуко, це «зміни й трансформації в «мовних формаціях» суспільства в напрямку їх комунікативної інтелектуалізації та раціоналізації [10, с. 89, 259];

- Механізм духовно-практичного ототожнення й ідентифікацію комунікативних суб'єктів з комунікативним середовищем. Подібне відбувається через спільний діалог управлінської системи і громадянського суспільства. Здійснюється трансформація-перехід від «цілераціональності» до «смыслеодіцільності» та налагоджується дія механізму «ціле раціональність – смыслеодіцільність – смыслеодіцільність»;

- Перетворення в разі комунікативної раціоналізації комунікативних суб'єктів на інтерсуб'єктів та їх інтелектуальне «подвоєння» на основі механізму колективної ідентифікації та досягнення інтелектуальної ідентичності за схемою «самотематизація суб'єкту – комунікативне подвоєння» в інтерсуб'єктивності в ході виявлення комунікативної тематичної смыслеодіцільності. З цим формується соціорегулятивний механізм переходу від «внутрішнього» інклюзивного діалого-спілкування на мікрорівні інтерсуб'єктів до «зовнішньої» ексклюзивної комунікації на макрорівні знань і практик усього суспільства;

- Механізм переходу в комунікативному дискурсі від фіксації окремих понять за предметністю і кількісною ознакою як «одиничних понять» до їх об'єднання і

синтезу в «широких» поняттях умовиводів і узагальнень на основі «комунікативної раціоналізації» (конотація понять в «класах речей») [11, с. 49]. А з цим створюються не удавані, а реальні соціокультурні «системи нормоцінностей» в якості управлінських трансформаційних процесів у суспільстві.

Для цього необхідна пряма імплементація певних соціальних фактів правової та громадянської культури при конструюванні подібних інститутів в процесі суспільних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Хайек Ф. Конституція свободи. Львів: Літопис, 2002. 556 с.
2. Вільямсон О. Інститути капіталізму. К.: АртТек, 2001. 472 с.
3. Осовська Г.В. Комунікації в менеджменті. К.: Кондор, 2003. 218 с.
4. Wallerstein Y. Geopolitics and Geoculture. Cambridge, 1992. P. 97.
5. Шухтина Д. АнтиГейтс // Арт-мозаика. 26.08.2002. № 37.
6. Севостьянова М.В. Перспективы человека разумного: эволюция или адаптация. К.: Парапан, 2005. 168 с.
7. Капіца В.Ф. Соціальна філософія культурно-інформаційного розвитку суспільства. Книга 2. Кривий Ріг: Видав. Центр, 2012. 486 с.
8. Хабермас Ю. Філософський дискурс модерну. К.: Четверта хвиля, 2001. 423 с.
9. Качковський Л. Як Україна випала з орбіти Заходу. Бровари: Укр. ідея, 2006. 126 с.
10. Фуко М. Археологія знання. К.: Основи, 2003. 326 с.
11. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. СПб: Петрополис, 1998. 422 с.